

УДК: 378.14.17.022

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЯК ОДНІЄЇ ЗІ СКЛАДОВИХ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА–АГРАРІЯ

Щепова Діана Романівна,
м.Дніпропетровськ

Актуальність матеріалу, викладеного в статті, зумовлена тим, що професійні ціннісні орієнтації визначаються як важлива складова розвитку особистості студентів–аграріїв. Тому формування професійних ціннісних орієнтацій саме в студентському віці є важливою запорукою розвитку гармонійної особистості молодої людини. Подається аналіз можливостей освітнього середовища вузу у формуванні професійних ціннісних орієнтацій. Сформульовані основні завдання вузу щодо інноваційного спрямування процесу навчання та виховання особистості студента.

Ключові слова: цінність, професійна ціннісна орієнтація, гуманізм, студент.

Україна переживає перехідний період в своїй історії; майбутнє країни залежить від того, які цінності виявляться привабливими для її мешканців. Ціннісні орієнтації населення в значній мірі визначаються поведінкою культурної еліти, тими взірцями, нормами, ідеалами які будуть запропоновані масам інтелігенції. Сьогодні саме на студентській лаві формується те покоління української інтелігенції, яке визначатиме духовний клімат країни.

Проте актуальним залишається питання формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх аграріїв в рамках підготовки до майбутньої професійної діяльності. Останніми роками інтерес до проблеми формування професійних ціннісних орієнтацій студентів викликають, перш за все, динамічними змінами в суспільстві, глобальними процесами переорієнтації цінностей. У період, коли багато хто з колишніх ідеалів перестає бути референтними, необхідно і важливо приділяти особливу увагу системі професійних цінностей і умовам їх формування, прагненням і потребам молоді взагалі і студентства зокрема, як найбільш динамічній і передовій її частині. У зв'язку з цим встає питання ефективності учбово-виховної роботи в аграрних вузах. Багато в чому ефективність даної роботи залежить від ступеня вивченої контингенту студентів даного вузу. Саме з урахуванням цих даних представляється можливим зробити процес навчання і виховання найбільш ефективним як для самого студентства, так і для педагогів і методистів.

Метою даної статті є визначення основних факторів формування професійних ціннісних орієнтацій студентів–аграріїв під час професійної підготовки у ВНЗ.

Дослідженням ціннісних орієнтацій студентської молоді займалися Н.Бондар, А.Козлов, З.Сікевич, В.Лісовський, К.Нечаєва, І.Райгородська, Н.Стрелянова, Є.Подольська, А.Мордовець, І.Попова. Суттєвий інтерес викликають праці, присвячені вивченню особистісної зорієнтованості процесу виховання: І.Беха, А.Бойко, О.Дубасенюк, С.Золотухіної, І.Зязюна, Н.Кічук, В.Лозової, А.Мудрика, Н.Ничкало, Е.Носенко, В.Семиченко, Т.Сущенко, Н.Тарасевич, Н.Щуркової та ін.

Педагогічні дослідження з професійної підготовки фахівців аграрного сектора народного господарства здебільшого присвячені таким питанням: нові підходи до аграрної освіти (Д.Мельничук); організація навчального процесу в аграрних ВНЗ (А.Бугерко, Л.Головка, М.Гутієв, О.Дьомін, П.Лузан, О.Полозенко, Л.Ханула та ін.); професійна спрямованість особистості студента–аграрія (Л.Слодін), професійне становлення студентів в аграрних ВНЗ (С.Виговська), професійна підготовка студентів різних сільськогосподарських спеціальностей (Н.Кожемякіна, В.Лозовецька, В.Свистун, М.Хоменко та ін.), формування комунікативних умінь спеціалістів–аграріїв (В.Кручек) і культури ділового мовлення (В.Михайлюк) та ін.

Аналізуючи данні різних досліджень можна сказати, що в системі професійних цінностей українських студентів–аграріїв переважають: матеріально-забезпечене життя, впевненість в собі, самостійність, незалежність в думках і оцінках, свобода, незалежність у вчинках. З іншого боку, українські студенти не зовсім

відмовилися від значущих загальнокультурних цінностей. Багато хто хоче набути вагомий культурний багаж, міцні знання і хорошу професійну підготовку [1]. Тому багато авторів підкреслюють, що освіта – найбільш технологічна сфера, здатна не тільки вивчати, але і активно впливати формувати суспільну свідомість, розуміння цілей і завдань суспільного розвитку. В цьому виявляється найважливіша прогностична функція освіти, що дозволяє відповідати довготривалим, об'єктивним потребам суспільства.

Сучасне суспільство, з одного боку, потребує дедалі глибшого особистісного розвитку людини, а з іншого – створює дедалі кращі передумови для цього. Тому метою нашого дослідження є саме вивчення тих умов, в яких особистість студента–аграрія могла б розвиватися найкраще. Якщо визначити основні причини потреби в розвитку самодостатньої особистості, то слід зазначити, що процес глобалізації, який до того ж супроводжується розвитком сучасних інформаційних технологій, істотним чином, буквально на порядки, розширює комунікаційне середовище, в якому живе і функціонує людина. За порівняно стислий історичний період комунікативне середовище людини стало невідпизнаним. Ці впливи не тільки різноманітні, а часто й суперечливі, протилежні, що істотно ускладнює визначення самостійної позиції молодої людини. Тобто для того, щоб залишатися собою, а тим більше – бути ефективним в багатоманітному полі спілкування та впливів, студент має бути значно більш розвиненим як особистість, тобто бути самодостатньою особистістю.

У сучасному суспільстві спостерігається істотна переорієнтація молоді у сфері матеріальних і духовних цінностей в умовах динамічних процесів, пов'язаних з переходом до ринкових стосунків. Природно, що молодь націлена саме на споживання в основному матеріальних цінностей, що власне і визначає її спосіб життя, формує нову модель сучасної молоді людини, що вже більш менш сформувалася докола потреб. Особлива пошана і місце в житті молодого покоління займають гроші. Вони вважають, що за допомогою грошей можна вирішити будь-які проблеми [2]. По суті, суспільство, його соціально-економічні механізми націлюють молоде підростаюче покоління на прагнення до наявності великих грошей, і це затуляє все інше. Саме бажання жити красиво не є злочинним, воно достатньо природне для людини. Але важливі засоби досягнення цієї мети. Основна цільова установка і орієнтація на високий зарібок за будь-яку ціну, а не на розвиток професійної складової особистості, зміщує всі людські цінності.

Наступною причиною необхідності поглиблення професійного розвитку студента–аграрія, формування самодостатності особистості є об'єктивно обумовлений у світі і, зрозуміло, в Україні, процес зростання демократичності суспільства. Цей процес, у свою чергу, викликаний різноманітними причинами. Серед них – необхідність регулюючих, управлінських дій у масштабах людства, що обумовлено глобалізацією і зростанням цілісності світу; створення регіональних організацій держав, яким добровільно передано ряд функцій держав; необхідність демократичної загальної атмосфери для розвитку сучасних науково-інформаційних технологій; потреба, врешті-решт, у дедалі розвиненішій демократії для дедалі глибшого розвитку й самореалізації особистості в суспільстві тощо. Одне слово, демократизація є необхідною передумовою подальшого прогресу суспільства і людини. Тому навчально-виховний процес в освітніх закладах, а також соціальне середовище в суспільстві в цілому, мають бути максимально зорієнтовані на формування розвиненої, самодостатньої, професійно спрямованої особистості студента–аграрія.

В процесі формування сучасного фахівця аграрної сфери не просліджується звернення до формування особистісно-ціннісних якостей, гуманістичних рис. Зберігається технологічний підхід, який відповідає тільки за професійну підготовку. Гуманістичний підхід, який відповідає за входження фахівця до колективу, певного соціального оточення, за здійснення процесу впровадження

одержаних знань у виробництво, за гуманне та ціннісне ставлення до інших людей знаходиться на недостатньому рівні. Вважаємо, що реалізувати форми здійснення професійної діяльності без суттєвих знань методів, прийомів спілкування з оточенням, в контексті гуманістичних стосунків, практично неможливо. Відповідно, впровадження складових соціально гуманістичної спрямованості у навчально-виховний процес майбутніх аграріїв значно полегшить їм входження до виробничого та соціального оточення. Отже, здатності випускника вищого аграрного навчального закладу, що вимагаються, та система умінь, що їх відображає, не реалізуються в кінцевому результаті та не відповідають у повній мірі сучасним вимогам гуманітаризації освітнього процесу.

Поряд із засвоєнням базових знань, перед сучасною освітою дедалі загальніше постає завдання навчити студента самостійно оволодівати новими знаннями та інформацією, навчити навчатися, виробити потребу в професійному навчанні упродовж життя. Створити умови для безперервної освіти впродовж життя повинні суспільство і держава. Для цього слід налагодити сучасну і ефективну систему професійної освіти яка б передбачала не лише навчання у вищих навчальних закладах, а і освітньо-пізнавальні передачі, а то й спеціальний канал, які мають бути постійно на національному телебаченні і радіо; держава повинна заохочувати просвітницьку діяльність громадських організацій і взагалі підтримувати поширення професійних знань в країні [3].

У сучасних умовах істотно актуалізується ще одна функція навчального процесу – навчити людину використовувати отримані знання у своїй практичній діяльності: професійній, громадсько-політичній, побути тощо. Поки що, на превеликий жаль, засвоєння знань тими, хто навчається, часто зорієнтоване на досягнення «тактичної мети» – успішно скласти іспит або залік. Тобто знання заради успішної оцінки в заліковій книжці. При такому підході студент і знання найбільше зближуються в момент іспиту, але потім швидко й назавжди взаємно віддаляються. Практично втрачається сенс навчання, засвоєння знань. Вихід тут один – позбутися формального підходу в навчанні, перетворити навчальну діяльність в органічне засвоєння знань як методології, бази, основи професійної діяльності майбутніх аграріїв. Усе це набуває особливої загрози в умовах, коли людство рухається до нової якості суспільного розвитку – суспільства знань. Дуже часто поняття «суспільство знань» зводять до виключно або переважно його інформаційної складової. Але зазначимо, що вирішальним чинником суспільства знань буде людина. Людина, яка здатна діяти на основі отриманих знань, на основі практичного їх використання. Сформуємо таку людину через освіту – матимемо перспективу утвердити суспільство знань, діяльність якого в цілому і в різних сферах зокрема буде організоване на основі знань. Перетворившись у основний ресурс суспільного виробництва, інформація (знання) стали елементом соціальної структури, який постійно змінюється, причому все більш швидкими темпами. В таких умовах єдиною основою успішного функціонування і суспільства, і індивіда є їх готовність до змін, уміння адаптуватися до цих змін, їх програмувати і навіть детермінувати своєю діяльністю. Важливими стають не знання людини самі по собі і навіть не вміння їх застосовувати в тій чи іншій ситуації, а вміння самостійно добувати необхідну інформацію, у відповідності зі змінами оволодівати новими навичками та здатностями, в рамках нової загальносуспільної ситуації змінювати свою життєву програму розвитку.

Дослідження показують, що молодь, в загальній масі, не має ніякого уявлення про специфіку сучасної професійної трудової діяльності, роботу, зайнятість, про наявну структуру робочих місць і про ринок праці, що складається. Головними цінностями, без яких

неможливе становлення молодого фахівця, вони вважають уміння спілкуватися з людьми, заповзятливість і ініціативність; потім гроші, протекції і знайомства і, нарешті, хорошу освіту і спеціальну підготовку [4]. Усвідомлення майбутніми аграріями завдань та вимог професії, а також своїх особистісних характеристик та їх відповідність вимогам діяльності виступають важливою умовою особистісно-професійного зростання студента аграрного вузу. Процес вибору майбутньої професії, а тому й навчання у вищому навчальному закладі сьогодні для багатьох студентів стали прагматичними та цілеспрямованими. Інтерес до професії та її опанування – це одні з найважливіших факторів успішного навчання студентів та майбутнього професійного самовдосконалення. Студент, професійно визначаючись, віддає перевагу певним видам діяльності, в яких найповніше може реалізувати свої здібності, потреби і життєві плани. І саме гуманістично спрямована освіта має сприяти змінам в свідомості молодих людей, формувати новий тип мислення.

Зазначимо ще один чинник розвитку професійних ціннісних орієнтацій особистості. Виховання – один із чинників, під впливом якого здійснюється розвиток особистості студента-аграрія. Якщо середовище переважно стихійно впливає на розвиток людини, то виховання завжди є цілеспрямованим, тому його результати передбачувані. Як вирішальний чинник розвитку молоді людини, виховання виконує такі функції: організовує діяльність, в якій розвивається і формується особистість; підбирає зміст навчання і виховання, який сприяє розвитку й формуванню професійних цінностей; усуває впливи, які можуть негативно позначитися на розвитку і формуванні особистості; ізолює особистість від несприятливих для її розвитку та формування умов, які неможливо усунути.

Виховання не лише визначає розвиток, а й саме залежить від нього, постійно спирається на досягнутий рівень розвитку. Проте головне його завдання – йти попереду розвитку, просувати його й зумовлювати в ньому новоутворення. Отже, виховання формує особистість, сприяє її розвитку, орієнтує на процеси, які ще не визріли, але перебувають у стадії становлення.

Таким чином, теоретичною основою гуманоцентричної переорієнтації навчально-виховного процесу в нинішніх умовах є сучасний варіант концепції природовідповідності навчання та виховання. Крім принципового вирішення питання про наявність у студентів природного прагнення вчитися і розвиватися, ця концепція дає обґрунтування розвиваючого навчання. У психологічній науці найбільшим авторитетом у цій сфері, безумовно, є видатний учений Д.Узнадзе. На основі власних експериментів і узагальнення досягнень світової психологічної науки він показав, що функції саморозвитку пробуджуються у людей в цілому певний час і дуже важливо їх використати для формування цілісної і гармонійної особистості.

Роблячи висновок можна сказати, що успішна реалізація українською освітою вищезазначених функцій, поряд з іншими назрілими перетвореннями, дозволить сформувати людину з інноваційним типом мислення, інноваційним типом культури, з готовністю до інноваційного типу професійної діяльності, що стане адекватною відповіддю на перехід цивілізації в інноваційний тип розвитку. Лише сформувавши інноваційну професійну особистість, ми зможемо стати конкурентоспроможною нацією. Щодо перспектив подальших розвідок в даному напрямку, то на наш погляд, було б цікавим дослідити конкурентоспроможність молодих фахівців-аграріїв на ринку праці і їх ставлення до вибору професії.

Література та джерела

1. Астахова В.І. Деякі нові штрихи у соціальному портреті студентства / Валентина Іларіонівна Астахова // Проблеми вищої школи. – К., 1993. – Вип. 78. – С.58-65
2. Вишневський О. Сучасне українське виховання: Педагогічні нариси / Омелян Вишневський. – Львів, 1996. – 238 с.
3. Кіпень В. Українське студентство: на що орієнтуємося і що цінуємо? / В. Кіпень // Управління освітою. – 2001. – № 22. – С.147-154
4. Сокурянская Л.Г. Ценностная дифференциация украинского студенчества: кластерный анализ / Л.Г.Сокурянская, О.Н.Крилова // Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Зб. наук. праць. Харків, 2003. – С.89-97
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К., 2001. – 20 с.
6. Кононенко П. Свою Україну любіть / Петро Кононенко. – К., 1996.

Актуальность материала, изложенного в данной статье, определяется тем, что профессиональные ценностные ориентации представляются как важная составляющая развития личности студента–агрария. Поэтому формирование профессиональных ценностных ориентаций именно в студенческом возрасте является основой развития гармоничной личности молодого человека. Дается анализ возможностей образовательной среды вуза в формировании профессиональных ценностных ориентаций. Сформулированы основные задачи вуза относительно инновационной направленности процесса обучения и воспитания личности студента.

Ключевые слова: ценность, профессиональные ценностная ориентация, гуманизм, студент.

The topicality of the material stated in the article has been proved by the fact that professional value orientations have been represented as one of the key components of personal orientation of agrarian students. Therefore forming of professional value orientations in student age is the basis for the development of harmonious personality of young people. The role and possibilities of the educational environment of the higher school have been considered in the formation of professional value orientations. The primary goals of high school work in the formation of innovation in the educational process have been formulated.

Key words: value, professional value orientations, humanism, student.